Vammaisfoorumi ry
Handikapp forum rf
Finnish disability forum

Kirjallinen asiantuntijalausunto

24.5.2022

EDUSKUNTA
SOSIAALI- JA TERVEYSVALIOKUNTA
StV@eduskunta.fi

Vammaisfoorumin kirjallinen asiantuntijalausunto liittyen KAA 8/2020 vp OmaTahto2020- Päivitetään Suomen aborttilaki 2020-luvulle!

Vammaisfoorumi ry kiittää valiokuntaa mahdollisuudesta tulla kuulluksi kansalaisaloitteesta ”OmaTahto2020 -päivitetään aborttilaki 2020-luvulle”. Vammaisfoorumi on 28 valtakunnallisen vammaisjärjestön yhteistyöjärjestö, jonka tarkoituksena on YK:n vammaisten ihmisten oikeuksia koskevan sopimuksen mukaisesti edistää vammaisten ihmisten tasa-arvoa ja yhdenvertaisen osallistumisen mahdollisuuksia yhteiskunnassa. Vammaisfoorumi edustaa jäsenjärjestöjensä kautta noin 223 000 vammaista ja pitkäaikaissairasta ihmistä.

Vammaisfoorumi kommentoi asia vammaisten henkilöiden perus- ja ihmisoikeudellisesta näkökulmasta sekä kentällä tehdyistä havainnoista käsin.

Vammaisfoorumi pitää lähtökohtaisesti aborttilain päivittämistä ja itsemääräämisoikeuden vahvistamista hyvin kannatettavana asiana. Suomen aborttilainsäädäntö on kansainvälisesti katsoen varsin tiukkaa ja vanhentunutta, vaikka tosiasialliset käytännöt ovat varsin joustavat. Tiukka lainsäädäntö voi kuitenkin asettaa naiset keskenään eriarvoiseen asemaan ja johtaa myös mielivaltaiseen vallankäyttöön. Vammaisfoorumi yhtyy kansalaisaloitteen näkemykseen siitä, että oikeus vapaaseen ja turvalliseen aborttiin on keskeinen osa naisten kehollista itsemääräämisoikeutta ja oikeutta päättää itse omasta lisääntymisestään. Siksi tämä kansalaisaloite ja eduskuntakäsittely on lämpimästi tervetullut ja hyvin tarpeellinen.

Vammaisfoorumi kannattaa lämpimästi aloitteessa esitettyjä muutoksia. Itsemääräämisoikeus edellyttää kuitenkin myös tietoa käsillä olevista valinnoista. Ellei ole tietoa asiasta, ei asiasta voi myöskään päättää. Siksi päätöksenteon tukea ja ensitietoa vammaisuudesta raskauden ja vanhemmuuden eri vaiheissa ei voi kyllin korostaa. On ensiarvoisen tärkeää antaa ihmisille – vammasta riippumatta – mahdollisuus tehdä tiedostettuja päätöksiä omista lähtökohdista käsin. Lisäksi esitämme seuraavia huomioita ja parannusehdotuksia.

Kielelliset ilmaisut

Lakiehdotuksessa 1 §:n kieltä päivitetään siltä osin, että siitä poistetaan viittaukset vanhemman häiriintyneeseen sielunelämään (kohta 2, ehdotuksen 2. mom). sekä odotettavan lapsen vajaamielisyyteen (kohta 4, ehdotuksen 2. mom). Vammaisfoorumi kannattaa näitä stilistiä muutoksia, sillä niillä voi olla myös vaikutuksia käytössä olevaiin käytäntöihin. Nämä muutokset voisivat hienoisesti edistää sitä, että kognitiivisesti vammaisen lapsen elämää ei kyseenalaistettaisi. Toiseksi on vaarana, että viittaus säännöstä vanhemman häiriintyneestä sielunelämästä voidaan soveltaa hyvin mielivaltaisesti, joten tämänkin viittauksen poisto on kannatettavaa. Lakiin jää kuitenkin myös vanhentunutta termistöä, sillä muistion mukaan kaikkien säännösten avaaminen ei ole valiokuntakäsittelyssä tarkoituksenmukaista niiden laajemman valmistelutarpeen vuoksi.

Itsemääräämisoikeuden turvaaminen

Lakiehdotuksen tärkein muutos on, että jatkossa olisi mahdollista tehdä abortti pelkällä omalla pyynnöllä raskauden 12. viikkoon asti ilman nykyisin vaadittavaa kahta lääkärinlausuntoa. Tätä perustellaan muun muassa sillä, että lääkärit voivat vaikuttaa päätökseen tai kritisoida aborttia harkitsevan tekemiä päätöksiä. Tältä osin on luettavissa, että lakiehdotus yleisesti ottaen voitaisiin katsoa vahvistavan naisten itsemääräämisoikeutta omaan kehoonsa, joka itsessään on hyvin tärkeä ja kannatettava asia.

Tämä logiikka ei kuitenkaan välttämättä sovellu kaikkiin vammaisiin naisiin, sillä vammaisuuden kirjo on laaja ja elämäntilanteet ja asumisjärjestelyt erilaisia. Voi olla tilanteita, joissa vammaisen hyvin henkilökohtaisiin päätöksiin kuten perheensuunnitteluun voivat vahvasti vaikuttaa myös tahot, joilla ei tulisi olla tähän toimivaltuuksia, kuten esimerkiksi taloudellinen edunvalvoja. Vammaisfoorumin tietoon on tullut ainakin yksi tapaus, jossa henkilökunta on asiakkaalta salaa annostelut jälkiehkäisylääkettä. Tämä on ilmeisen asiatonta, oikeuksia rikkovaa ja toimivaltuudet ylittävää toimintaa, mutta kuvastaa joidenkin vammaisten henkilöiden hyvin erilaisia lähtökohtia itsemääräämisoikeuden toteutumiseen.

Tässä normista poikkeavassa kontekstissa lääkäri tai muu ulkopuolinen taho voi parhaassa tapauksessa jopa vahvistaa itsemääräämisoikeuden toteutumista ja vähentää mielivaltaisia oikeudenloukkauksia. Asia ei kuitenkaan ole yksinkertainen eikä yksiselitteinen. Vammaisfoorumi pitää tärkeänä, että lakiin kirjattaisiin oikeudet psykososiaaliseen tukeen ja ennen kaikkea tuettuun päätöksentekoon.

Mikäli asia toteutetaan pelkästään pyynnön perusteella, olisi tärkeä jollakin tavoin varmistaa, että pyydetty toimenpide vastaa henkilön tahtoa. Lakeja ei kuitenkaan tule säätä yksittäisten väärinkäytösten perusteella, eikä vammaisia tulisi asettaa eriarvoiseen asemaan muihin nähden. Tämä tarkempi intressipunninta olisi syytä selvittää vähintäänkin perustuslakivaliokuntaa kuulemalla. Lähtökohtaisesti Vammaisfoorumi katsoo, että tämä tarve on mahdollista turvata muun lainsäädännön kautta sekä erilaisilla käytännöillä, jotka edistävät itsemääräämisoikeuden toteutumista.

Tähän problematiikkaan ja elämänalaan olisi syytä kiinnittää huomiota itsemääräämisoikeutta-koskevassa lainsäädännössä ja käytännöissä kentällä. Ennen kaikkea vammaisten ihmisten oikeus itsenäiseen elämään YK:n vammaisyleissopimuksen artikla 19 mukaisesti sekä kunnioitus yksityiselämää ja perhe-elämää kohtaan on turvattava (esim. EIS artikla 8, CRPD artikla 17 sekä artiklat 22-23).

Asumisratkaisut ja vammaispoliittinen ohjelma

Asumisratkaisut vaikuttavat välillisesti sekä perhe-elämään että itsemääräämisoikeuteen. Tästä johtuen vammaisten ihmisten asumisvaihtoehdot on periaateohjelmien lisäksi myös tosiasiallisesti turvattava.

Myös asumisyksiköiden neuvontaan ja valvontaan tulee kohdistaa resursseja, sillä ihmiset ovat erityisen alttiita muiden ihmisten vallankäytölle tällaisissa laitoksen piirteitä omaavissa olosuhteissa. YK:n vammaiskomitea julkaisi hiljattain Suomea koskevan päätöksen, jossa Suomen todettiin rikkoneen artikla 19:n mukaista oikeutta itsenäiseen elämään. Koska asiat ovat moniulotteisia, tulisi Suomessa ensi hallituskaudella laatia poliittinen vammaisoikeudellinen ohjelma.

Vammaisfoorumi ehdottaa seuraavaa:

- Lakoehdotuksen muutoksista on tehtävä vammaisvaikutusten arvio (VaVa), joka huomioi vammaisuuden kirjon ja erilaiset elämäntilanteet ja asumisratkaisut. Erityisesti vammaisyleissopimuksen artiklaan 17, 19 ja 23 tulee kiinnittää huomiota.
- 1 §:n tulee lisätä 4.momentti, jonka mukaan raskaana olevalle on tarjottava mahdollisuus psykososiaaliseen tukeen sekä tuettuun päätöksentekoon.
- 2 §:n pykälä tulee lisätä kirjaus siitä, että raskaana olevaa naista on kuultava ja hänelle on tarjottava tukea päätöksentekoon ja tahdonilmaisuun. Tämä on tärkeää, jotta asioista ei päätetä ihmisten ohi ja naisen näkökulmia huomioimatta.

Vammaisfoorumi esittää myös seuraavat ponnet:

- Nykyisiä sikiöseulontakäytäntöjä informaatiojohtamisessa on tarkasteltava, jotta käytännöt eivät vaarana lasta odottavien itsemääräämisoikeutta ja erityisesti down-lasten oikeutta elämään. Tästä on tehtävä selvitys ja ensitiedon saatavuus raskauden ja vanhemmuuden eri vaiheissa turvattava.
- Raskauden keskeyttämistä koskevan lainsäädännön muu vanhentunut termistö ja uudistustarpeet on selvitettävä ja korjattava seuraavalla hallituskaudella.
- Käsiteltävä aihe on perusoikeusherkkä – sitä olisi syytä käsitellä myös perustuslakivaliokunnassa.

Lisätietoja

Vammaisperheyhdistys Jaatisen kehittämispäällikkö, lääkäri Miina Weckroth
041 538 3032 miina.weckroth@jaatinen.info

Vammaisfoorumin varapuheenjohtaja, lakimies Elias Vartio
040 519 6598 elias.vartio@samsnet.fi

Vammaisfoorumi ry

Helsingissä 23.5.2022

Sari Kokko	Elias Vartio
Puheenjohtaja	varapuheenjohtaja